

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик дошкільної освіти

Дипломна робота магістра

з теми: **«ВИКОРИСТАННЯ КАЗКИ ПІД ЧАС ФОРМУВАННЯ
СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ДІТЕЙ СТАРШОГО
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ»**

Виконала: студентка 2 курсу,
групи DO1-M19z,
спеціальності 012 Дошкільна освіта
за освітньо-професійною програмою
Дошкільна освіта
(заочна форма навчання)
Рябчинська Оксана Анатолівна

Керівник: **Бабюк Т. Й.**,
кандидат педагогічних наук,
доцент

Рецензент: **Мартіна О. В.**,
кандидат філологічних наук,
доцент

Кам'янець-Подільський – 2020 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ОСНОВ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ 5-6 РОКІВ ЗАСОБАМИ КАЗКИ В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	8
1.1 Проблема формування основ соціальної компетентності дітей 5-6 років у наукових дослідженнях	8
1.2 Казки як засіб формування соціальної компетентності дітей 5-6 років в закладах дошкільної освіти.....	18
1.3 Стан сформованості соціальної компетентності дітей 5-6 років в закладах дошкільної освіти.....	28
РОЗДІЛ 2 ДОСЛІДНИЦЬКО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ФОРМУВАННЯ ОСНОВ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ 5-6 РОКІВ ЗАСОБАМИ КАЗКИ В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.	51
2.1 Теоретичне обґрунтування педагогічних умов формування соціальної компетентності дітей 5-6 років засобами казки в закладах дошкільної освіти	51
2.2 Експериментальна перевірка педагогічних умов формування соціальної компетентності дітей 5-6 років засобами казки	56
2.3 Аналіз результатів дослідницько-експериментальної роботи	75
ВИСНОВКИ	83
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	87
ДОДАТКИ.....	93

ВСТУП

Актуальність дослідження. У час стрімких змін в українському суспільстві та інтегрування України до світового європейського простору проблема входження дитини в соціальне середовище набуває особливого значення. Дошкільний період дитинства – це важливий період онтогенезу, коли здійснюється процес первинної соціалізації дитини, формуються психічні, соціально-моральні, фізичні, духовні, культурні, етичні аспекти особистості, закладаються основи її соціальної компетентності.

У Законах України «Про охорону дитинства», «Про дошкільну освіту», Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 р., Базовому компоненті дошкільної освіти наголошується на необхідності формування соціально компетентної особистості дитини дошкільного віку, активізації її особистісного потенціалу, розвитку здатності до соціальної активності й відповідальності. Важливою інституцією соціалізації і виховання дітей дошкільного віку є заклад дошкільної освіти, де наявні соціальні стосунки, необхідні для особистісного й соціального розвитку, ознайомлення вихованця із суспільним довкіллям, формування ціннісних орієнтацій, набуття первинного соціального досвіду життєдіяльності в дитячому товаристві. Тому важливим завданням закладу дошкільної освіти є формування основ соціальної компетентності дітей, їхнього інтересу та вміння розуміти інших, долучатися до спільної діяльності з однолітками і дорослими, об'єднувати з ними свої зусилля для досягнення спільного результату, оцінювати власні можливості, поважати бажання й інтереси інших людей.

У психолого-педагогічних працях (Л. Артемова, А. Богуш, Н. Гавриш, С. Козлова, О. Кононко, В. Кузьменко, Л. Карнаух, Г. Корінна, Ю. Косенко, С. Курінна, І. Рогальська-Яблонська, Т. Поніманська, Т. Степанова та ін.) питанням соціалізації і виховання особистості дитини приділено значну увагу; роки дошкільного дитинства визнаються сензитивним періодом для

процесу первинної соціалізації дитини, коли необхідно створити належні умови, щоб активізувати її соціальний та особистісний потенціал і виховання соціально компетентної особистості. У низці досліджень представників педагогічної науки (О. Авраменко, Л. Варяниця, Т. Величко, С. Кондратюк, С. Курінна, О. Малахова, О. Позднякова, Р. Пріма, І. Рогальська-Яблонська, О. Шишова та ін.) розкрито теоретичні й практичні аспекти формування соціальної компетентності дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, що свідчить про підвищений науковий інтерес до цієї проблеми, пошуку засобів її ефективного розв'язання.

Орієнтація дошкільної освіти на формування основ соціальної компетентності дітей 5-6 років вимагає врахування їхніх вікових, фізіологічних і психологічних особливостей та виявлення найоптимальніших засобів, серед яких важливе значення має фольклор. Аналіз праць (А. Богуш, Г. Беленька, В. Бойко, О. Бріцина, Н. Гавриш, А. Карнаухова, Л. Кіліченко, Г. Кошелєва, Т. Науменко, О. Потебня, А. Просенюк, Н. Рогальська і т.д.), у яких актуалізовано цінність фольклорної традиції, що ввібрала в себе соціально-моральний та інтелектуально-пізнавальний досвід виховання дитячих поколінь, визначає потенціал казок: у них міститься весь набір моделей поведінки, різноманітних ситуацій морального вибору, які дитина зустрічає в реальному житті; вони здійснюють дієвий вплив на соціально-моральну й емоційну сферу дитини, формують позитивне або негативне ставлення до явищ соціальної дійсності, закладають основи первинного соціального досвіду, забезпечують емоційно-художні впливи на вихованців у межах особистісно зорієнтованої моделі взаємодії з дорослими. Незважаючи на вагоме соціалізаційне та виховне значення усної народної творчості в житті дитини, зокрема казки, аспект формування основ соціальної компетентності дітей 5-6 років засобами казки залишається недостатньо розробленим.

Актуальність теми зумовили вибір теми дослідження: *«Використання казки під час формування соціальної компетентності у дітей старшого*

дошкільного віку».

Мета дослідження. На основі теоретичного узагальнення досліджуваної проблеми розробити, теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови формування основ соціальної компетентності дітей 5-6 років засобами казки в закладах дошкільної освіти.

Завдання дослідження:

1. Шляхом аналізу психологічних, педагогічних і соціально-педагогічних джерел уточнити сутність поняття «соціальна компетентність дітей 5-6 років», визначити поняття «формування основ соціальної компетентності дітей 5-6 років засобами казки».

2. Розкрити потенціал казки як засобу формування основ соціальної компетентності дітей 5-6 років у закладах дошкільної освіти.

3. Визначити компоненти, критерії, показники і схарактеризувати рівні сформованості основ соціальної компетентності дітей 5-6 років.

4. Теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови формування основ соціальної компетентності дітей 5-6 років засобами казки в закладах дошкільної освіти.

Об'єкт дослідження – процес формування основ соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування основ соціальної компетентності дітей 5-6 років засобами казки в закладах дошкільної освіти.

Для досягнення мети та вирішення завдань дослідження використано такі **методи дослідження:**

теоретичні – вивчення, аналіз і систематизація психологічної та соціально-педагогічної літератури, класифікація й уточнення змісту базових понять дослідження, теоретичне обґрунтування педагогічних умов формування основ соціальної компетентності дітей 5-6 років засобами казки в закладах дошкільної освіти, систематизація і узагальнення теоретичних та

експериментальних даних;

емпіричні – спостереження, бесіда, анкетування – для визначення рівнів сформованості основ соціальної компетентності дітей 5-6 років; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний і контрольний етапи) – для перевірки ефективності педагогічних умов формування основ соціальної компетентності дітей 5-6 років засобами казки в закладах дошкільної освіти;

статистичні – методи математичної статистики – для обробки отриманих експериментальних даних, інтерпретації та визначення достовірності результатів дослідження.

Практичне значення одержаних результатів полягає у впровадженні: педагогічних умов формування основ соціальної компетентності дітей 5-6 років засобами казки в закладах дошкільної освіти в освітній процес цих закладів, а також розроблених відповідно до зазначених умов: комплексу форм та методів роботи з дітьми з формування основ соціальної компетентності в закладах дошкільної освіти (різноманітних освітніх заходів під спільною темою «Казка дружбі й доброті навчить», проекту «Мандруємо казковим лабіринтом»); семінару для вихователів «Виховуємо соціально компетентну дитину засобами казки»; діагностичної методики з визначення рівнів соціальної компетентності дітей 5-6 років.

Матеріали дослідно-експериментальної роботи можуть бути використані вихователям закладів дошкільної освіти для організації соціокультурної діяльності з дітьми дошкільного віку, діагностування рівнів сформованості основ соціальної компетентності дітей 5-6 років.

Експериментальна база дослідження. Дослідницько-експериментальна робота проводилася протягом 2019–2020 рр. на базі комунального закладу «Дошкільний навчальний заклад Вінницької міської ради №59». Експериментом було охоплено 64 дитини старшого дошкільного віку.

Апробація результатів. Результати дослідження оприлюднені на

науково-практичних конференціях різного рівня.

Публікації. Основні результати дослідження викладено у 3 наукових публікаціях.

Структура та обсяг роботи. Дипломна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи – 97 сторінки, із них 86 сторінок основного тексту. Робота уміщує 7 таблиць, та 1 рисунок. Список використаних джерел містить 61 найменування.

ВИСНОВКИ

У магістерському дослідженні наведено теоретичне узагальнення та практичне розв'язання проблеми формування основ соціальної компетентності дітей 5-6 років засобами казки в закладах дошкільної освіти, що знайшло відображення в теоретичному обґрунтуванні й експериментальній перевірці відповідних педагогічних умов. Результати теоретичного та експериментального дослідження засвідчили досягнення мети, вирішення поставлених завдань і стали підставою для формулювання таких *висновків*:

1. Шляхом аналізу психологічних, педагогічних і соціально-педагогічних джерел уточнено поняття «соціальна компетентність дітей 5-6 років» як інтегративне особистісне утворення, що передбачає обізнаність із явищами соціальної дійсності, елементарними соціально-моральними нормами міжособистісних взаємин і способами поведінки у суспільному довір'ї, емоційно-позитивне ставлення до соціально-моральних цінностей і орієнтирів поведінки. Визначено сутність поняття «формування основ соціальної компетентності дітей 5-6 років засобами казки» як цілеспрямованого та організованого процесу соціального становлення особистості дитини у спеціально створеній пізнавальній діяльності з використанням потенціалу казки, яка передбачає засвоєння дошкільником знань про явища соціальної дійсності, соціально-моральних норм міжособистісних стосунків, емоційно-позитивне ставлення до соціально-моральних цінностей і орієнтирів поведінки та виявляється в умінні дотримуватися їх під час спілкування та в поведінці.

2. Розкрито потенціал казки як засобу формування основ соціальної компетентності дітей 5-6 років у закладах дошкільної освіти, що пояснюються специфікою її сприймання, жвавим інтересом, виявленим дітьми, різноманітністю методів роботи з використанням казки. Доведено потужний соціалізаційний та виховний вплив казки, яка відображає саме

життя в доступній для дитини формі, завдяки чому вихованці стають суб'єктами соціалізації. Кожна казка містить у собі соціальну основу, утримує набір моделей поведінки, ситуації морального вибору, завдяки чому дитина дошкільного віку набуває уявлень про довколишній соціальний світ, знайомиться з людьми, що її оточують, та вчиться сприймати себе в суспільстві, засвоює соціально-моральні цінності і норми, набуває досвіду соціальних взаємин, відстоює власну позицію, опановує основні правила поведінки, спілкування й співіснування в соціумі, отримує актуальні та готові способи вирішення життєвих проблем у дитячому співтоваристві, соціальному середовищі як основу формування її соціальної компетентності.

3. За результатами аналізу науково-педагогічних досліджень, відповідно до сутності соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку виокремлено компоненти (когнітивний, емоційно-комунікативний, поведінково-практичний). Визначено критерії та відповідні показники, які дали змогу схарактеризувати рівні сформованості основ соціальної компетентності дітей 5-6 років, а саме: *соціально-особистісний* (показники: обізнаність дитини з образом самої себе, власним «Я», своїм місцем у системі людської життєдіяльності (у сім'ї, групі однолітків, соціально-комунікативному просторі, різних видах діяльності); з елементарними соціально-моральними нормами міжособистісних взаємин; *соціально-комунікативний* (показники: уміння дотримуватися норм міжособистісних взаємин під час спілкування; здатність самостійно встановлювати й підтримувати партнерські, ділові та особисті контакти з іншими дітьми, узгоджувати свої дії, поведінку з іншими, допомагати їм; уміння обирати відповідні способи спілкування в різних життєвих ситуаціях, володіння правилами поведінки в конфліктах; *соціально-вчинковий* (показники: уміння ідентифікувати моральні еталони і вчинки, втілені в характеристиці героїв казок, із власними, висловлювати особисту позицію; виявляти інтерес до улюблених літературних творів, уміння сформулювати своє ставлення до вчинків та поведінки героїв казок, давати їм моральну

оцінку; уміння діяти відповідно до соціально-моральних еталонів у різних ситуаціях і втілювати елементи інших мистецьких діяльностей). На основі визначених критеріїв та їхніх показників схарактеризовано рівні соціальної компетентності дітей 5-6 років: достатній, середній і низький.

Аналіз результатів констатувального експерименту засвідчив, що в дітей експериментальної і контрольної груп переважав низький рівень сформованості основ соціальної компетентності. Це підтвердило необхідність розроблення педагогічних умов для підвищення ефективності процесу формування основ соціальної компетентності дітей 5-6 років засобами казки.

4. Теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено такі педагогічні умови формування основ соціальної компетентності дітей 5-6 років засобами казки в закладах дошкільної освіти: створення сприятливого соціокультурного середовища закладу дошкільної освіти, яке засобами казки стимулює соціально-комунікативні потреби дітей і забезпечує формування основ їхньої соціальної компетентності; збагачення уявлень дітей про суспільне довкілля та взаємини людей у ньому шляхом ознайомлення з поведінкою казкових героїв; забезпечення партнерства дорослих і дітей задля формування основ їхньої соціальної компетентності засобами казки на засадах дотримання принципів послідовності, поступовості і систематичності.

Узагальнення показників сформованості основ соціальної компетентності дітей 5-6 років засобами казки засвідчує позитивну динаміку: достатній рівень сформованості основ соціальної компетентності зріс на 13,7 % у ЕГ і 2,1 % – у КГ; задовільний рівень збільшився в ЕГ на 4,5%, а в КГ зріс на 0,6 %; низький – зменшився в обох групах (на 19,0 % у ЕГ та 4,7% – у КГ). Порівняльний аналіз рівнів сформованості основ соціальної компетентності дітей 5-6 років засобами казки контрольної і експериментальної груп до початку експерименту й після його завершення за соціально-особистісним, соціально-комунікативним та соціально-вчинковим

критеріями свідчить про ефективність розроблених педагогічних умов формування зазначеного феномена. Відмінність одержаних результатів у контрольній та експериментальній групах досить істотна і є наслідком реалізації в освітньому процесі закладів дошкільної освіти педагогічних умов формування основ соціальної компетентності дітей 5-6 років засобами казки, а не впливом випадкових чинників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- 1 Андросович К. Проектна діяльність у сучасному дошкільному навчальному закладі. // URL : http://irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/ped_in_2014_1_5.pdf (дата звернення 12.11.2019).
- 2 Базовий компонент дошкільної освіти / Науковий керівник: А. М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф, д-р пед. наук; Авт. кол-в: Богуш А. М., Беленька Г. В., Богініч О. Л., Гавриш Н. В., Долинна О. П., Ільченко Т. С., Коваленко О. В., Лисенко Г. М., Машовець М. А., Низковська О. В., Панасюк Т. В., Піроженко Т. О., Поніманська Т. І., Сідельнікова О. Д., Шевчук А. С., Якименко Л. Ю. Київ : Видавництво, 2012. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-na-sajt-ostatochnij.pdf> (дата звернення 5.11.2019).
- 3 Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання : наук.-метод. посіб. Київ : Ін-т змісту і методів навчання, 1998. 204 с.
- 4 Бех І. Д. Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. Київ : Либідь, 2003. Т. 2. 280 с.
- 5 Беленька Г. В., Богініч О. Л., Богданець-Білокаленко Н. І., Вертугіна В. М., Волинець К. І., Волинець Ю. О. та ін. Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років. Київ : Університет ім. Б. Грінченка / URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/programy-rozvytku-ditey/osvitnya-programa-ditina-nmc.pdf> (дата звернення 25.02.2020).
- 6 Білан О. І. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля». / URL : https://mon.gov.ua/storage/app/media/programy-rozvytku-ditey/Bilan_Programa_Ukrdoshkillja_2017.pdf (дата звернення 20.02.2020).

- 7 Богуш А. М. Дошкільна лінгводидактика: Хрестоматія. Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навч. закладів. Київ : Слово, 2005. 720 с.
- 8 Богуш А. М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах: підручник. Київ : Вища школа, 2007. 542 с.
- 9 Богуш А. М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах: підручник. Київ : Видавничий дім «Слово», 2015. 706 с.
- 10 Борисова З. Н., Кузьменко В. У. Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки : навч. посіб. Київ : Вища школа, 2004. 511 с.
- 11 Варяниця Л. Дитяча субкультура як фактор соціалізації молодшого школяра в навчально-виховному процесі : дис...канд.пед.наук : 13.00.05. Луганськ, 2006. 241 с.
- 12 Василенко А. Веселі казки: книга для дошк. та мол. шк. віку. Київ: Веселка, 1990. 76 с.
- 13 Гавриш Н. Сучасне заняття: формальні, змістові та структурні ознаки / URL : http://slovyanochka.at.ua/publ/suchasne_zanj_attja_formalni_zmistovi_ta_struktturni_oznaki/1-1-0-5. (дата звернення 3.03.2020).
- 14 Гавриш Н. В. Казки живуть всюди // Дошкільне виховання. Джміль. №1. 2000. С. 3-7.
- 15 Гавриш Н. В. Світ стосунків: Інтегровані заняття соціальної спрямованості // Дитячий садок. №19 (травень). 2004., С. 5.
- 16 Гавриш Н., Рейпольська О. Дозвольте увійти... Допоможемо дитині соціалізуватися у доросло-дитячому співтоваристві // Дошкільне виховання. 2017. №6. С. 2-6.
- 17 Гавриш Н. В, Богуш А. М., Варяниця Л. О. Діти і соціум: Особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку : Монографія. Луганськ : Альма-матер, 2006. 368 с.

- 18 Гавриш Н. В., Панасюк Т. В., Піроженко Т. О., Рогозянський О. С., Хартман О. Ю., Шевчук А. С. *Освітня програма «Впевнений старт» для дітей старшого дошкільного віку*. Київ: Українська академія дитинства, 2017. 80 с.
- 19 Гавриш Н. Художньому слову – гідне місце в освітньому просторі // *Дошкільне виховання*. 2006. №3. С. 15-19.
- 20 Гончаренко С. *Український педагогічний словник*. Київ: Либідь, 1997. 373 с.
- 21 Грінченко Б. *Казки*. Київ: Майстер книг, 2013. 40 с.
- 22 Ємець А. А., Коваленко О. М., Шапка О. В. *Хрестоматія для читання. Твори для дітей 6 року життя*. Харків: Вид. група «Основа», 2017. 272 с.
- 23 Забіла Н. Чарівна скарбничка казок. / URL : <http://skarbnu4ka.com/tag/natalya-zabila> (дата звернення 28.11.2019).
- 24 Іваненко О. *Твори в 5-ти томах*. Київ : Веселка, 1984. 384 с.
- 25 Ильчиков М. З., Смирнов Б. А. *Социология воспитания*. Москва : Фирма Гардарика, 1996. 276 с.
- 26 Казкар. / URL : http://kazkar.info/ua/char_vn_kazki/. (дата звернення 1.02.2020).
- 27 Кон И. С. *Открытие Я*. Москва : Просвещение, 1978. 280 с.
- 28 Кононко О. Л. *Соціально-емоційний розвиток особистості (у дошкільному дитинстві)*. Київ: Освіта, 1998. 104 с.
- 29 Кононко О. Л. Стратегічна мета виховання – життєва компетентність дитини // *Дошкільне виховання*. 1999. №5, С. 3-6.
- 30 Кононко О. Л. Орієнтир сьогодення – компетентна особистість // *Дошкільне виховання*. 2005. № 7. С. 7-10.
- 31 Коцур В. П., Свириденко О. М., Мазоха Г. С., Каплюк К. М. *Не забувайте незабутнє. Пам'яті Наталії Смірної: літературознавчі статті, спогади, матеріали*. ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди».

- Корсунь-Шевченківський ФОП Гавришенко В.М., 2014. 392 с.
- 32 Кравченко Т. В. Соціалізація дітей шкільного віку у взаємодії сім'ї і школи. Монографія. Київ: Фенікс, 2009. 568 с.
- 33 Кравченко Т. В. (2009). Сім'я і її вплив на соціалізацію дитини // Педагогіка і психологія. 2009. №3. С. 32-42.
- 34 Кремень В. Г. Енциклопедія освіти. Акад. пед. наук України. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
- 35 Крутій К. Л. Скарбничка ігор для розумних батьків і кмітливих дітлахів. Запоріжжя : ТОВ «ЛПС» ЛТД, 2010. 220 с.
- 36 Кузьменко В. У. Соціальна компетентність дошкільнят: особливості показники та шляхи розвитку // Дошкільне виховання. 2001. № 9. С. 15-20.
- 37 Литвиненко С. А. Формування рефлексивної компетентності у професійній підготовці майбутніх психологів. Наука і освіта. 2014. № 10. С. 115-119.
- 38 Литвишко О. М. Соціалізуючий вплив авторських віршованих казок на формування соціально-компетентної особистості дитини дошкільного віку // Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Неперервна освіта нового сторіччя: досягнення та перспективи» м. Запоріжжя, 15-22 травня 2017 року (Випуск №2(28)/2017). / URL : http://www.zoipro.zp.ua/pages/el_gurnal/pages/vip2_8.html (дата зверення 15.11.2019).
- 39 Литвишко О. М. Вплив дошкільного навчального закладу на соціальний розвиток дитини 5-6 років // Сучасна гуманітаристика: збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. м.Переяслав-Хмельницький, 15 грудня 2017 р. (Вип. 5). С. 57-60.
- 40 Макаренко А. С. Книга для батьків. Київ : Рад. Школа, 1972. 332 с.
- 41 Мудрик А. В. Социальная педагогика: Учеб. для студ. пед. вузов. Москва : Издательский центр «Академия», 2002. 200 с.

- 42 Мухина В. С. Возрастная психология. Москва: Академия, 1997. 432 с.
- 43 Нестайко В. Чарівні казки. Київ :КМ-БУКС, 2013. 72 с.
- 44 Обухова Л. Ф. Детская психология: теории, факты, проблемы. Москва: Тривола, 1995. 352 с.
- 45 Піроженко Т. О. Комунікативно-мовленнєвий розвиток дошкільника. Тернопіль: Мандрівець, 2010. 17 с.
- 46 Піроженко Т. О., Ладивір С. О, Карасьова К. В. Сучасні діти – відображення цінностей дорослого світу : методичні рекомендації та ін. Київ – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 120 с.
- 47 Піроженко Т. О., Соловійова Л. І. Ціннісні орієнтації дитини у дорослому світі: навч.-метод. посібник. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2016. 248 с.
- 48 Поніманська Т. Гуманність : ціннісний аспект // Дошкільне виховання. 2002. №4. С. 3-6.
- 49 Поніманська Т. І. Основи дошкільної педагогіки: навчальний посібник. Київ : Абрис, 1998. 110 с.
- 50 Рейпольська О. Особливості уявлень дошкільників про самих себе та виховання ціннісного самоствавлення // Науковий вісник Ужгородського нац. ун-ту. Серія : педагогіка, соціальна робота. (Вип. 31). / URL : <https://dspace.uzhnu.edu.ua> (дата звернення 22.03.2020).
- 51 Рогальська І. П. Теоретико-методичні засади соціалізації особистості у дошкільному дитинстві : автореф... дис. докт. пед. наук. Луганськ, 2009. 58 с.
- 52 Рогальська-Яблонська І. П. Дитинство в сучасних українських реаліях : проблема захисту прав // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: зб. наук. пр. Уман. держ. пед. ун-ту імені Павла Тичини. Умань: ПП Жовтий О.О., 2013. Вип. 44. С. 186-192.
- 53 Рогальська-Яблонська І. П. Педагогіка соціалізації: особливості патріотичного виховання дітей дошкільного віку// Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла

- Тичини. Умань : ФОП Жовтий О.О., 2016. №2. С. 290-297.
- 54 Русова С. Вибрані педагогічні твори. Київ: Освіта, 1996, 304 с.
- 55 Сухомлинський В. О. Кімната казки. Вибрані твори: в 5 т. Київ, 1977. Т.3 С. 176-185.
- 56 Українські народні казки (для молодшого та середнього шкільного віку) / Упор. О. С. Яремійчук. Київ : Веселка, 1989. 412 с.
- 57 Українські народні казки. Київ : Вид. центр «Просвіта», 2004. 168 с.
- 58 Урунтаева Г. А. Диагностика психических особенностей дошкольника : Практикум для студ. сред, и высш. пед. учеб. заведений и работников дошко. учреждений. Москва : Издательский центр "Академия", 1999. 236 с.
- 59 Ушинський К. Д. Питання виховання і навчання в початковій школі. Вибр. пед. твори. у 2 т. Київ, 1983. Т.2. С. 43-103.
- 60 Франко І. Коли ще звірі говорили: Казки для дітей. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2014. 180 с.
- 61 Чуковський К. У мене зазвонил телефон. Москва : Самовар, 2006. 128 с.